

Сигидин М. М.
*аспірант кафедри
цивільного права
Юридичного інституту
Прикарпатського
національного університету
імені Василя Стефаника*

Sygydyn M. M.
*Graduate student of the
department of civil law of the
Law Institute of Vasyl Stefanyk
Precarpathian National
University*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

УДК 347.44

Інститут припинення цивільно-правових договорів є одним з найважливіших інститутів в системі регулювання цивільно-правових відносин, практичне значення якого ще більше зросло за період переходу в Україні до ринкової економіки. Ні в ЦК України, ні в інших нормативно-правових актах не приведено визначення поняття припинення цивільно-правових договорів, не вироблений критерій відмінності поняття припинення цивільно-правових договорів від поняття припинення суміжних цивільно-правових явищ, зокрема цивільно-правових зобов'язань. Це свідчить про те, що в законодавстві недостатньо розроблена правова концепція припинення цивільно-правових договорів, що, у свою чергу, є відображенням проблеми відсутності правового забезпечення сфери регулювання договірних відносин, які виникають між суб'єктами цивільних прав і припиняються за різними правовими підставами [1, с. 345].

Безперечно, відсутність правової регламентації укладення корпоративного договору у цивільному законодавстві України створює чимало труднощів щодо розуміння правової природи даного виду цивільно-правових договорів. У зв'язку із цим вважаємо, що дослідження питання припинення корпоративного договору має на сьогодні важливе теоретичне та практичне значення.

Для визначення підстав та порядку припинення цивільно-правових договорів необхідно керуватись відповідними нормами про припинення зобов'язань (ст. ст. 598-609 ЦК України), які у своїй переважній більшості стосуються припинення договірних зобов'язань, а також відповідними нормами ЦК, які регулюють окремі види договорів, а також окремих законів, якими можуть бути передбачені спеціальні підстави їх припинення [2, с. 271].

Якщо вести мову безпосередньо про підстави припинення цивільно-правового договору, то слід погодитись із Агарковим М.М., який вважав, що основною підставою для припинення цивільно-правового договору є юридичний факт [3]. Тобто в своїй сукупності вони являють собою ті обставини, з якими норми цивільного права пов'язують припинення конкретних договірних правовідносин і які мають юридичну силу лише для суб'єктів таких правовідносин.

Припинення будь-якого цивільно-правового договору повинно відбуватися в певному порядку, який визначається нормами законодавчих актів, що регулюють відповідні правовідносини. На сьогодні ні ЦК України, ні жоден інший нормативно-правовий акт не містить правил, які б могли слугувати універсальним механізмом для регулювання відносин, пов'язаних із припиненням цивільно-правових договорів. Однак, на нашу думку, це не видається дивним, адже порядок припинення того чи іншого цивільно-правового договору залежить насамперед від виду, до якого належить цей договір, специфіки його змісту, суб'єктного складу предмету тощо.

Якщо вести мову про припинення корпоративного договору, то необхідно зазначити, що у зв'язку із відсутністю правового регулювання укладення корпоративного договору, а також в силу цивілістичної природи даного договору та приватноправового характеру правовідносин, що ним опосередковуються, припинення даного виду цивільно-правових договорів регулюється главою 50 ЦК України, у якій містяться загальні правила щодо припинення зобов'язань, а також главою 53 ЦК України «Укладення, зміна і розірвання договору».

На нашу думку, перш за все доцільним було б проаналізувати норми ЦК, які присвячені саме підставам та способам припинення цивільно-правового договору. В розділі 53 ЦК «Укладення, зміна і розірвання договору» ст. 651 визначає основні способи розірвання договору, якими є розірвання договору за згодою сторін, а також інші способи, передбачені законом або договором [4]. З аналізу ст. 651 ЦК видається, що законодавець в даній нормі статті використовує широке розуміння категорії розірвання договору, в яку він включає розірвання договору за угодою сторін і за рішенням суду на вимогу однієї зі сторін договору. При цьому договір може бути розірваний і в результаті односторонньої відмови від договору в повному обсязі або частково.

Варто також зауважити, що у ряді статей ЦК існують випадки, коли законодавець застосовує як найбільш широке, родове поняття – припинення договору, щодо якого розірвання договору повинне розумітися як

видове поняття. До таких статей відносяться ст.ст. 729, 755, 781, 785, 823, 835, 1008, 1027, 1044, 1126, 1141 ЦК. Таке розуміння співвідношення понять припинення договору і його розірвання дозволяє не ототожнювати їх, що в свою чергу допомагає уникнути неправильного застосування норм цивільного права. Зі змісту даних статей вбачається, що припиненням договору є як розірвання договору, так і припинення договору з інших підстав [1, с. 347].

Раніше нами наводились аргументи на користь того, що корпоративний договір є особливим видом договорів про спільну діяльність, у зв'язку із чим, на нашу думку, необхідно розглянути припинення корпоративного договору крізь призму особливостей припинення договору про спільну діяльність з урахуванням специфіки предмету, суб'єктного складу, змісту корпоративного договору.

Слід зазначити, що оскільки предметом договору про спільну діяльність, у тому числі і корпоративного договору, є безпосереднє здійснення учасниками договору тієї чи іншої спільної взаємоузгодженої діяльності, то його припинення фактично являє собою й припинення встановленої договором спільної діяльності (у нашому випадку припинення здійснення спільного управління корпоративними правами).

З цього приводу В.В. Резнікова зауважує, що під припиненням спільної господарської діяльності пропонується розуміти припинення зусиль учасників, спрямованих на виконання визначених договором зобов'язань, у зв'язку з припиненням строку дії договору, досягненням спільної господарської (комерційної або некомерційної) мети або у зв'язку з настанням інших обставин, за яких досягнення спільної господарської мети стає неможливим [5, с. 12 – 13].

Перш за все необхідно зазначити, що ЦК України регламентує припинення лише одного з видів договорів про спільну діяльність – договору простого товариства. Правова природа ст. 1141 ЦК України, яка регулює припинення договору простого товариства, була закладена ще у Проекті Цивільного укладення Росії, була відображена в ЦК УРСР 1922 р. (ст. 289) та у відповідних кодексах союзних республік. У науковій літературі можна виявити кілька класифікацій підстав припинення договору простого товариства. Так, А.Б. Савельєв виокремив такі групи підстав: 1) підстави, пов'язані із правосуб'єктністю сторін (смерть учасника, оголошення його недієздатним, обмежено дієздатним або безвісно відсутнім, ліквідація чи реорганізація юридичної особи, яка бере участь у договорі); 2) підстави майнового характеру (оголошення учасника неплатоспроможним (банкрутом) чи виділ його частки на вимогу кредитора);

3) підстави, пов'язані із волевиявленням учасника (відмова від договору, розірвання договору на вимогу сторони) [6, с. 372].

М. І. Брагінський і В. В. Вітрянський виділяють такі підстави припинення договору простого товариства: 1) підстави, пов'язані з долею юридичної чи фізичної особи, яка є учасником договору (смерть учасника, оголошення його недієздатним, обмежено дієздатним або безвісно відсутнім, ліквідація чи реорганізація юридичної особи, оголошення учасника неплатоспроможним (банкрутом); 2) підстави, які настають за волею учасників (відмова будь-якого учасника від подальшої участі у безстроковому договорі простого товариства, розірвання строкового договору на вимогу одного з учасників); підстави, які не залежать від волі учасників (закінчення строку дії договору, а також про виділ частки учасника на вимогу кредиторів) [7, с. 671].

Щодо положень чинного законодавства, то ст. 1141 ЦК України визначає перелік обставин, з настанням яких договір простого товариства припиняється. Зокрема, це:

1) визнання учасника недієздатним, безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

2) оголошення учасника банкрутом, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

3) смерті фізичної особи-учасника або ліквідації юридичної особи-учасника договору простого товариства, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників або заміщення учасника, який помер (ліквідованої юридичної особи), його спадкоємцями (правонаступниками);

4) відмови учасника від подальшої участі у договорі простого товариства або розірвання договору на вимогу одного з учасників, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

5) спливу строку договору простого товариства;

6) виділу частки учасника на вимогу його кредитора, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

7) досягнення мети товариства або настання обставин, коли досягнення мети товариства стало неможливим [4].

Щодо припинення корпоративного договору у зв'язку з настанням вищезазначених підстав, то необхідно зазначити, що не всі вони можуть трактуватись як підстави припинення даного виду договорів. На нашу

думку, перш за все це стосується тих підстав, які пов'язані із особою учасника. Розглянемо, наприклад, випадок смерті одного із учасників корпоративного договору. Безперечно, участь померлого учасника у корпоративному договорі припиняється. Крім того, у даному випадку не відбувається правонаступництва, і договірні зобов'язання померлого учасника також припиняються.

Однак вважаємо, що смерть одного із учасників корпоративного договору не спричиняє правових наслідків у вигляді припинення договору для решти його учасників, якщо, безперечно, вони не обумовили це у змісті корпоративного договору. Це ж стосується і ліквідації юридичної особи, яка є стороною корпоративного договору, визнання учасника договору недієздатним, безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності, відмови учасника від подальшої участі у договорі або розірвання договору на вимогу одного з учасників, а також припинення права корпоративної власності учасника договору і, таким чином, припинення корпоративних прав.

Проте, з іншого боку, корпоративний договір не просто організаційний, але обумовлений єдиною метою – спільною реалізацією корпоративного контролю. Зміна складу учасників корпоративного договору, наприклад, вибуття мажоритарного акціонера (учасника), може зробити його мету, тобто спільне управління корпоративними правами, недостижною, а сам корпоративний договір - нездійсненим. Саме тому, на нашу думку, необхідно вирішувати питання щодо припинення корпоративного договору у зв'язку зі зміною складу учасників договору у кожному випадку індивідуально з урахуванням усіх обставин.

Слід звернути увагу на таку спеціальну підставу припинення корпоративного договору, як відчуження учасником договору належних йому корпоративних прав у статутному (складеному) капіталі корпорації, і таким чином, припинення права власності на них. Як уже неодноразово зазначалось, можливість особи бути учасником корпоративного договору опосередковується володінням корпоративними правами. У процесі виконання умов корпоративного договору його учасники спільно реалізують правомочності, що складають зміст корпоративних прав. У випадку ж їх відчуження особа втрачає можливість і далі виконувати умови договору, таким чином, дія договору для неї припиняється.

Щодо дослідження інших підстав припинення корпоративного договору, то необхідно зосередити увагу на такій його особливості, як наявність спільної мети учасників даного виду цивільно-правових договорів. З цього приводу О. С. Іоффе зазначав: «Як правило, у більшості цивіль-

но-правових договорів цілі сторін співпадають у розумінні зустрічної протилежної спрямованості: один продає – другий купує, один здає майно в найм – інший отримує його в тимчасове оплатне користування тощо. Інший характер мають зобов'язання щодо спільної діяльності. Їх учасники переслідують одну й ту ж мету (побудувати будинок, клуб, школу, електростанцію тощо), для досягнення якої вони об'єднують зусилля і вносять майнові вклади. Якщо громадяни й організації укладають договір про спільну діяльність, на перший план виступає загальна мета, а їх взаємні права й обов'язки служать засобом її досягнення» [8].

Учасники корпоративного договору хоч і не вносять майнових вкладів, проте, укладаючи такий договір, мають намір скоординувати свої дії в процесі спільного управління належними їм корпоративними правами. Зазначену діяльність учасники договору пов'язують із досягненням спільної для всіх мети, що є однією із основних ознак багатосторонніх договорів. Як зазначалось нами раніше, спільна мета для даного виду договорів – об'єктивна необхідність, зважаючи на те, що сторони корпоративного договору в процесі його укладення та виконання об'єднують та координують свої зусилля для досягнення певного бажаного для них результату.

Таким чином, вважаємо, що досягнення мети, заради якої укладався корпоративний договір, є підставою його припинення, за аналогією із договором простого товариства. Це може виражатися, наприклад, у збільшенні прибутку юридичної особи корпоративного типу за певний період часу, або ж збільшення доходів самих власників корпоративних прав – учасників корпоративного договору тощо. Як вказувалось раніше, мета корпоративного договору може бути визначена по-різному, проте якщо його припинення пов'язане із досягненням цієї мети, то у такому випадку дія договору припиняється.

Крім того, вважаємо за необхідне зазначити, що оскільки корпоративний договір укладається власниками корпоративних прав з тим, щоб реалізувати поставлену ними мету, то досягнення цієї мети фактично буде рівнозначним із виконанням корпоративного договору належним чином.

Ще однією із підстав припинення корпоративного договору є закінчення строку, на який даний договір був укладений. Щодо строку корпоративного договору, то В. А. Васильєва з цього приводу зазначає, що строк може бути вказаний у договорі, або така умова може бути невизначеною [9, с. 98]. Тобто корпоративний договір на практиці може бути як строковим, так і безстроковим. Так, строк договору може бути обумовле-

ним бажанням сторін укласти його на певний, необхідний для них період часу. У даному випадку визначення строку договору як однієї з його умов є цілком виправданим та доцільним. Загалом вважаємо, що строк не є істотною умовою корпоративного договору, однак у разі бажання сторін він може бути визначений у договорі. У випадку наявності у змісті договору вказівки на строк його дії положення корпоративного договору припиняють свою дію у момент закінчення цього строку.

Як зазначалось у попередніх розділах, корпоративному договору притаманна ознака акцесорності щодо установчих документів юридичної особи корпоративного типу. Це означає, що даний вид цивільно-правових договорів укладається в межах уже створеної та функціонуючої корпорації, і поза нею корпоративного договору не існує. Зважаючи на це, цілком послідовним є висновок про те, що у зв'язку із припиненням юридичної особи корпоративного типу корпоративний договір, в межах діяльності якої він укладений, також припиняє свою дію. Отже, ще однією із підстав припинення корпоративного договору є припинення діяльності корпорації, яке відповідно до ст. 104 ЦК України відбувається шляхом ліквідації чи в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам – правонаступникам (злиття, приєднання, поділу, перетворення) [4].

Таким чином, беручи до уваги вищезазначене, можна зробити наступні висновки. Через відсутність правового регулювання укладення корпоративного договору, а також з урахуванням схожості корпоративного договору та договору про спільну діяльність, припинення корпоративного договору слід розглядати крізь призму особливостей припинення договору про спільну діяльність, зокрема договору простого товариства, з урахуванням специфіки предмету, суб'єктного складу, змісту корпоративного договору.

Підстави припинення корпоративного договору, пов'язані із особою учасника договору (смерть учасника, ліквідація юридичної особи, яка є стороною корпоративного договору, визнання учасника договору недієздатним, безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності, відмова учасника від подальшої участі у договорі або розірвання договору на вимогу одного з учасників, а також припинення права власності учасника договору на частку у статутному (складеному) капіталі юридичної особи корпоративного типу) не спричиняють правових наслідків у вигляді припинення договору для решти його учасників, якщо вони не обумовили це у змісті корпоративного договору.

Крім того, серед підстав припинення корпоративного договору можна виділити такі: досягнення мети, заради якої укладався договір; закін-

чення строку, на який був укладений договір; ліквідація юридичної особи корпоративного типу, у межах діяльності якої був укладений договір тощо.

1. Melnychenko, N.M. (2011). *Ponyattya i zagalna kharakterystyka pryupynennya civilno-pravovykh dogovoriv [The concept and general characteristics of the termination of civil contracts]. Vcheni zapysky Tavriiskogo nacionalnogo universytetu im. V.I. Vernadskogo. Seriya «Yurydychni nauky» - Scientific notes of Taurida National University named after Vernadsky V.I. Series «Jurisprudence». Volume 24 (63), 2, 345-358 [in Ukrainian].*
2. Bondar T., & Dzera, O. (2008) *Dogovirne parvo Ukrainy. Zagalna chastyna [Contract law of Ukraine. General part] Kyiv: Yurinkom Inter [In Ukrainian].*
3. Agarkov, M.M. (2002) *Obyazatelstvo po sovetskomu grazhdanskomu pravu [The obligation in accordance to soviet civil law] (Vol.1). Moscow: Centre YurInfoR [In Russian].*
4. *Cyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine] (2003, January 16). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].*
5. Reznikova, V. (2006) *Pravove reguluvannya spilnoyi gospodarskoyi diyalnosti v Ukrayini [Legal regulation of joint economic activities in Ukraine]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: B. c. [in Ukrainian].*
6. Savelyev, A. (1998) *Dogovor prostogo tovarishhestva [An agreement of simple partnership] Aktualnye voprosy grazhdanskogo prava - Actual questions of civil law (pp. 364-397) Moscow [in Russian].*
7. Braginsky, M.I., & Vitryansky V.V. (2006) *Dogovornoe parvo [Contract law] (Vol.5). Moscow: Statut [in Russian].*
8. Ioffe, O.S. (2004) *Obyazatelstvennoe parvo [Contract law] S.-Pb .: Yurid. Center Press [in Russian].*
9. Vasylieva, V.A. (2012) *Korporatyvni pravochyny: ponyattya ta osoblyvosti [A corporate transactions: concept and features] Proceedings '12: Mizhnarodna nauково-praktychna konferentsiia "Korporatyvni pravochyny" - International Scientific Practical Conference "Corporate transactions". (pp. 92-98). Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University [In Ukrainian].*

Сигидин М. М. Особливості припинення корпоративного договору

Дана стаття присвячена дослідженню деяких особливостей припинення корпоративного договору. Зокрема, здійснено аналіз положень чинного законодавства, що регулюють припинення цивільно-правового договору. Зроблено висновок, що у зв'язку із відсутністю правового регулювання укладення кор-

поративного договору, а також через цивілістичну природу даного договору та приватноправового характеру правовідносин, що ним опосередковуються, припинення даного виду цивільно-правових договорів регулюється главою 50 ЦК України, у якій містяться загальні правила щодо припинення зобов'язань, а також главою 53 ЦК України «Укладення, зміна і розірвання договору». У силу наявності спільних рис між корпоративним договором та договором простого товариства автор проаналізувала підстави припинення корпоративного договору за аналогією із договором простого товариства. Крім того, досліджено і виокремлено особливі підстави припинення корпоративного договору (досягнення мети договору, закінчення строку договору, відчуження учасником договору належних йому корпоративних прав, припинення діяльності корпорації тощо).

Ключові слова: припинення договору, підстава припинення договору, корпоративний договір, договір простого товариства, мета договору, строк договору, корпорація

Сигидин М. М. Особенности прекращения корпоративного договора

Данная статья посвящена исследованию некоторых особенностей прекращения корпоративного договора. В частности, осуществлен анализ положений действующего законодательства, регулирующих прекращение гражданско-правового договора. Сделан вывод, что в связи с отсутствием правового регулирования заключения корпоративного договора, а также в силу цивилистической природы данного договора и частноправового характера правоотношений, которые опосредуются им, прекращение данного вида гражданско-правовых договоров регулируется главой 50 ГК Украины, в которой содержатся общие правила о прекращении обязательств, а также главой 53 ГК Украины «Заключение, изменение и расторжение договора». В силу наличия общих черт между корпоративным договором и договором простого товарищества автор проанализировала основания прекращения корпоративного договора по аналогии с договором простого товарищества. Кроме того, исследованы и выделены особые основания прекращения корпоративного договора (достижение цели договора, окончание срока договора, отчуждения участником договора принадлежащих ему корпоративных прав, прекращения деятельности корпорации и другое).

Ключевые слова: прекращение договора, основание прекращения договора, корпоративный договор, договор простого товарищества, цель договора, срок договора, корпорация

Sygydyn M. The peculiarities of the termination of a corporate agreement

The article is devoted to the research of some peculiarities of the termination of a corporate contract. In particular, the article deals with the analysis of the provisions of current legislation that regulate the termination of a civil contract. It has been concluded that due to the lack of legal regulation of the concluding a corporate contract, and because of the civil nature of the contract and private legal character of the relationships that are mediated by it, the termination of this type of civil contracts is regulated by Chapter 50 of the Civil Code of Ukraine, which provides general rules

for the termination of commitments and by Chapter 53 of the Civil Code of Ukraine “The conclusion, the modification and the termination of a contract”. Because of the presence of similarities between a corporate agreement and a partnership agreement the author has analyzed the grounds for the termination of a corporate contract similar to a partnership agreement. In addition, the article contains the research of some specific grounds for the termination of a corporate contract. These include: the achievement of the purpose of a contract, the expiration of a contract, the alienation of the corporate rights of members of a corporation, the termination of the corporation.

Keywords: termination, termination basis, a corporate agreement, partnership agreement, the purpose of the contract, the term of the contract, the corporation